

Киргуз
Б-26

A. BARTO

ТОҒОҒООҒУ СЫЛДЫЗДАР

ҒЫРҒЫЗМAMBAS
FRUNZE 1938 ҚАЗАН

А. БАРТО

ЗВЕЗДОЧКИ В ЛЕСУ

Перевод КОЙЧУМАНОВА М.

КИРГИЗСКОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ФРУНЗЕ 1939 КАЗАНЬ

Б 264.

А. БАРТО

Кирг
Б 26

ТОҚОЈДООҒУ ҶЫЛДЫЗДАР

Қотормон ҚОЈСҰМАНОВ М.

ҚЫРҒЫЗСТАН МАМЛЕКЕТТІК БАСМАСЫ
ФРУНЗЕ 1939 ҚАЗАН

KENÇE BALDAR UCYN

★

Çoortuu redaktor Osmonov H.

★

Texredaktor Gajfullin N. H.

★

Çoortuu korrektor Matakejev T.

★

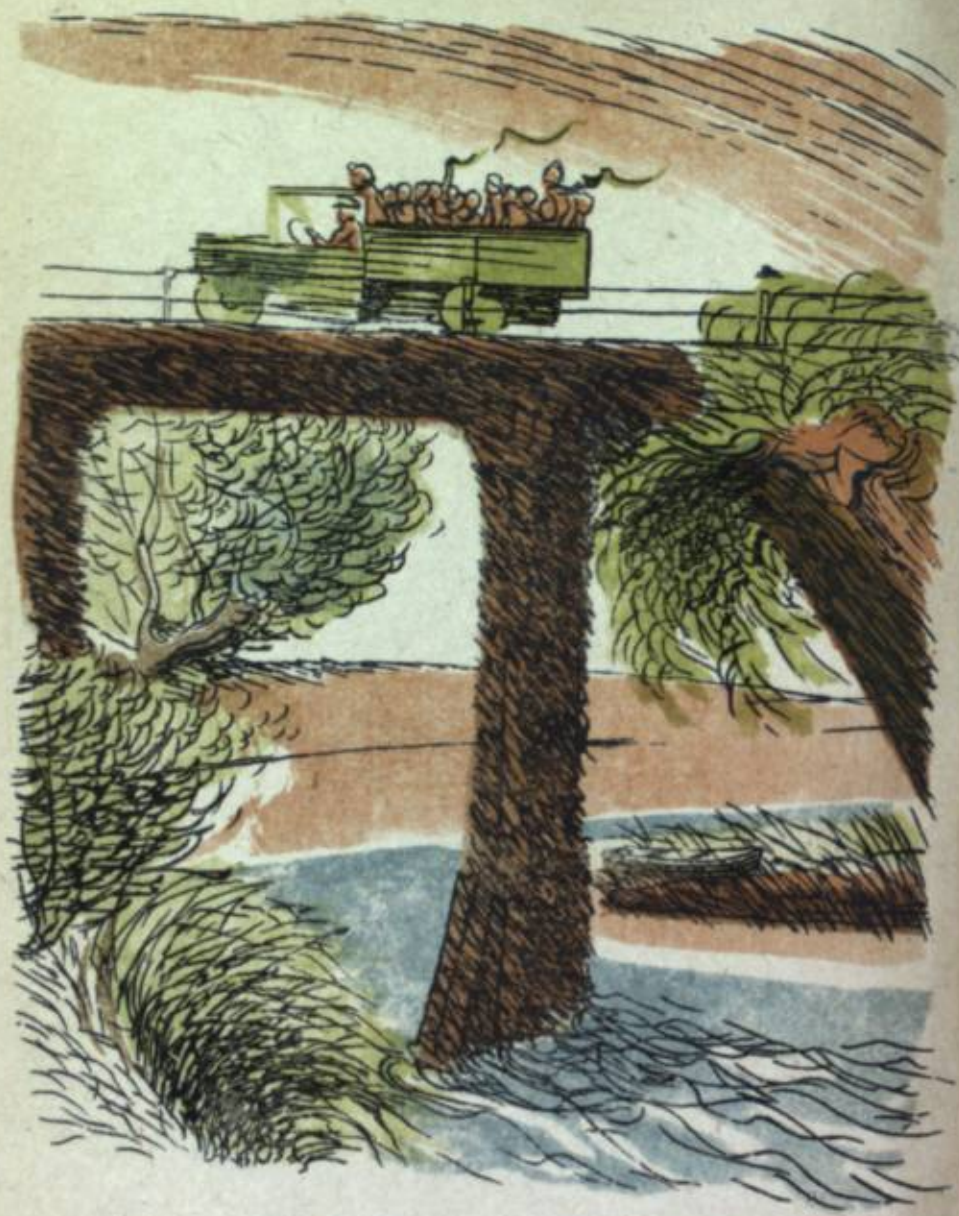
Сьодьһаһа çoortuu Qasymov Z.

★

№ 2222

7057.

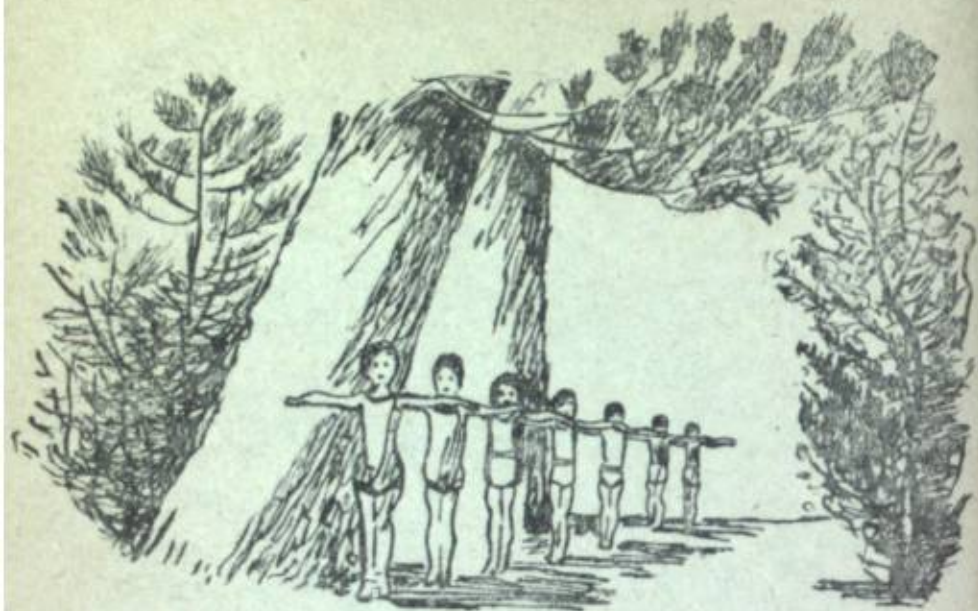
Институт Илгизского филиала
Академия Наук СССР

LAGERGE

Sentjævrdin ajb qajra kelgende,
Çol tartalь, çol tartalь lagerge,
Suular kecip, aşuu aşьp, too vasьp,
Tez çeteli, lagerge viz çeteli.

Kek majsanđa çygyrup
Talaaja salam ajtalьq,
Bardьq qoňsu vaqalar
Salamoja çoop qajtarьp.

ZARJADKA

Qırqar tartıp
Tegiz sap qur!
Zarjadkağa
Qatarğa tur!

Biz ɵsɵbyz
Sың dene,
Bыsa versin emgekke
Kyn cubaqtap bul dene.

Onqol
Solqol
Çygyrɵ,
Suuqa syzɵ,

Bizdin ыdam
Butubuz,
Bizdin taamaj
Oqubuz.

Deneviz сың,
Bulcuңduu,
Kɵzybyz syrduy,
Qajrattuu,

Onqol!
Solqol!
Çygyrɵ,

Qыrqar tartıp
Tegiz sap qur!
Zarjadkağa
Qatarğa tur!

Biz ɵsɵbyz
Sың dene,
Bыsa versin emgekke
Kyn cubaqtap bul dene.

MILLION

— Lagerde qanca bala var boldu eken?

— Kəp! Otuz bala var!

— Otuz dejt tura... Million degeni! Çıldızdardən vozatıj Tosjacı, daqı doktor Semon Semonic var emespi.

— Vozatıjlar sanalvajt da... A Semon Semonic bolso oktjabr-jat emes oıo.

— Qojcu, andan kərə sanap kərəly.

— Qantip sanajıvız?

— Анын эмнеси var. Мына vul olturoıucqa olturup alıp, aldıvızdan ötkөндөrdy sanaj berevız da.

— Emese vašta.

— Mişa, Grişa, tigi Nataşa,
Kolja, Galja, Tolja, Saşa.

Oleg, eki Marusa,

Vaagı boldu on kişi.

Kolja, Olja, Tolja, Tanja.

— Kolja menen Galja ekөө

Çygyryşken sanava!

Mixail, Volodja, Ganja.

Tigine Galja, Sima, Saşa.

Nina, Zina tigi Nataşa.

Olega, Vitja, Mitjası

Qanca boldu vaagıvız?

— Olega aldap eki çolu,

Çygyrdy ele sanadın!

— Tosqool volvoj turcu arı,

Çaңылыр qalvajıvı

Èki Marusa vul çerdevi?

Eki Marusa tigi Nataşa

Kolja, Olja, Tolja, Saşa.

Tanja, Ganja, Vova, Leva,

Qajra vaştan vaştajıla!

— Qojdumcu degi... Qalp ele, eregişkensip, vireө ulam-ulam ele çygyryp olturuştat eken. Sanavaj ele qojdum. Qarap oturup közym da talıp ketti.

— Maqı oqşor sanasa oıo.

— Qandajca?

— Vaagın coşultup alıp: vıgyn dem aluu saatında kimdin çatıvı kelvejt dep surasaq qoldorun köterüşet. Мына oşondo sanap alavız.

— Kötervөj qaluuculardı qantesin?

— Köresin oıo, vaagı teң köterüşet.

— Qoj andan kərə lagerdin vozatıj Tosjadan vağıp surajı, al vilet emespi.

— Tosja, lagerde qanca bala var?

— Kəp ele.

— Kəp ekenin viz da vilesiz, анын сань qanca?

— Sanap vilgile.

— Sanajıvız dep olturup, çindi volup kete çazdadıq!

— Sanaşandın da qıvın var veken, oıoj ele emespi.

— Ajtsaq...

— Baldardın vaagın vilyudın murun çıldızdardın vozatıjların sanın vilip alıvıla.

— Birinci—Raja

Lida—ekinci

Kolja, Tolja

Petja—beşinci

— Toqtoqula

Maqı tosqool volvosun.

Beşincivız Petja bolso

Altıncı kim olsun?
— Ana Natja altıncı
Dağ,
Basa Maja çetinci
Dağ kim var?
Basa Mişa,
Mişa eken segizinci.
— Qojdum degi..
Ketem emi!
— Basa var emespi vozatıjı;
Kostja..
— Qojcu valdar
Qojçulacı..
— Toqto, basa
Toquzuncu kim?
— Şura qalğan turvajı?
— Emese
Tuura onqo varğan turvajı!
Bizdin sanat,
Bir qıymıca ajlandı.

— Çıldızdardın on vozatıjı var eken, Tosja... Al emi oktjabrjattar qanca ekeni belgisiz.

— Eseptegile. On vozatıjı bolso, on çıldız var eken da. Sanaqıla emi, ar bir çıldızda on bala var. Bardıqı qanca?

— Мьна! Million devedim bele!

— Qoquj million emes, çyz ele kişil! Sanaj albajt turvajıñıñ.

— Çoq, sanaqandı bileviz! Çalañ bizdin lagerde 100 volqonu menen, bardıq lagerdegilerdi qoşsoq millior ele bolot

ҶАРЪМ СААТТЪҚ ТЪНСТЪҚ

Bir çyz erkek
 Bir çyz qyz.
 Вааръ çatat,
 Үнсыз тър тѣнс
     Sen çatasън,
     Mendaçъ.
 Çergelешyp көк қоңuzdar
 Salmaq boldu valaанъ.
 Dival vetin
 Qalbъ сьмьн çartadъ,
 Balkim тыштө volso kerek,
 Көгyp çatqan, vul вааръ.
 Terezeden
 Çаşыl ваqtar көгypнөт...
 Şamal soqроj,
 Тър тѣнс турат qarap көк...
 Keede çana,
 Şuu-şuu etet arcalar,

Munun вааръ,
 Көгyp çatqan тыş сьоjar.
 Butaçънда,
 Qooz quştar olturat...
 Тыş көгьндөj,
 Үгьгьлешyp көз çumat?
     Aqqan suudan
     brçъp сьоjar valьqtar,
     Munun вааръ,
     Көгyp çatqan тыş сьоjar?
 Çergemüşкө,
 Aqъындар çaqындар,
 Сьмьн kelip,
 Мьндaj dedi qъььгар:
 „Degele men qorqроjmun“
 Munun вааръ
 Көгьн тыштө volvosun.
     Сьмьн kelip
     Qondu menin qoluma,
     „Ujqun qandъ
     Çata verve orduña“
     Qolum menen
     Сьмьндъ саар qulatam
     Çьоjar,
     Memirep...
     Uqtар çana men çatam...

- Kolja, sen uqtар çatasънъ?
- Oova.
- Uqtар çatъp, syjлөгөнyң emнең?
- Тыş көгyp çatsam kerek.
- Saat yc volup qaldъ... Tur. —
- Surnajдъ uqqanda turam.
- Surnaj tartuucu kişi өзyң uqtар çatasън, surnajдъ kim tartmaq ele?
- Mejlil Menin ujqum kelip turat.
- Anda surnaj tartъp valdardъ oçotроjм deci?
- Çoq. Uqtajm dejm.

— Surnaj menen ojojotposon, kyndyr-tyndyr uqtaj beret eken-
biz da.

— Uqtasanar uqtaj bergile, mendaşy uqtajm.

— Ata-eneleribiz kelse daşy uqtar çatsaq, kolhozşo varuu
maal kelgende daşy uqtar çatsaq. Bylq etrej ele, çyz kişi çatşp
alşp erteli kec qonuruq tartşp çata bersek, anda ujqucu lager
bolup qalavşz. Qoj tur Kolja, uqtuşvu?

— Monja, arş turcu men uqtajşn.

— Mejliş, mejliş uqtaj bergin! Biz uqtar çatqanda aqtar vasşp
qalsa anan kerşmşn...

— Botom, qajaqtaşy aqtar? Asmandan tyşmşk vele?

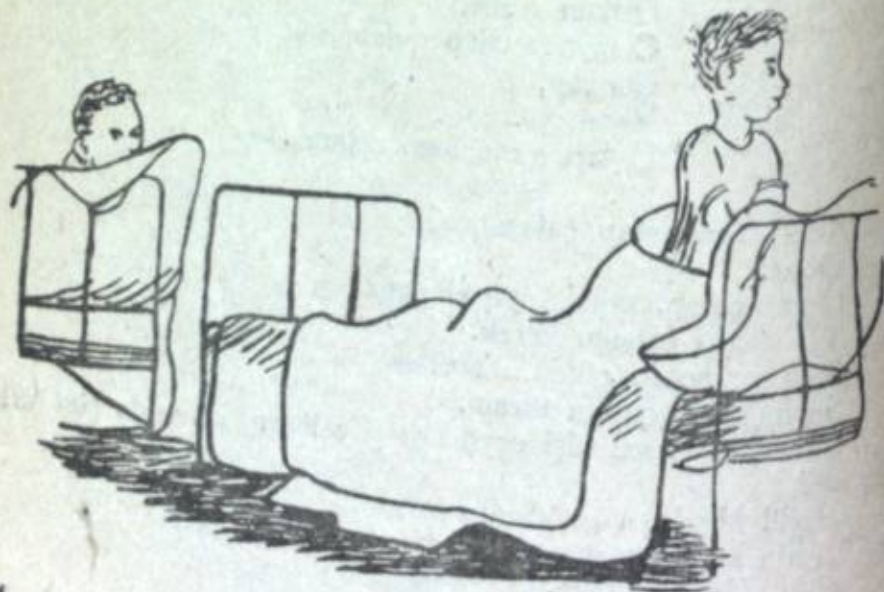
— Alvette asmandan tyşuşet! Aeroplendar menen ucup, taq
uqtar çatşan senin ystyşe sekirişet...

— Andaj bolso, men tşşegymdşn turup alşp anşn sazajşn
berermin!..

— Seni aqtar vasşp qaloşandan kijin, turam degenin bol-
vojş da. Turalvajşşn.

— Senin vaşşna daşy qarajoşan virdeme olturup alşptşr.

— Qojcu, qalp ajtasşn?

— Qalp emes... ras ajtam, vaşşnda qarajoşan virdeme olturat...
ala-bula eken. Çooq, al çerişde emes! Mşna... çooşoruraaq—
şelkende!

— Qoquj aarş turvajşv! Quup çivercil

— Vitjanşn kerşvetin kşzdeş ucup ketti.

— Vitja, murduşna aarş qonup alşptşr, tur şldam!

— Baldar, uqtavaşşyla yjde aarş çyret!

Vaarş virden qşjqşrdş:

„Qoquj, aarş! aarş var!

Qondu Vitja mur duşal!

Qarma, qarma, qarmaşar!“

Qubalajt valdar aarşşn,

Vitja şşşajt çşşajlaq

Çyz qşz menen çyz erkek,

Qыqырат, kylyp ыңқылдajt.
Balдар, uşuldaşы es aluu saatы bolduбу?! Ali ыарым saat volo
elek, siler sekirip ojnор ыуросуңор?...
— Bizge qaralar qol salыştы!

— Tosja, ajыrtuu emespiz.
— Emne voloюн qaralar?
— Murutcan, ыolduu, ыolduu... qara nemeler... Tigine usur
ыyret. Bajqa, azыr saşja kelip qonbosun!

— Aary turvajы! Uqtaj bergile, al ыyre versin.
— Oova, viz ыatыp alşanda, kelip vizdi saşsa ee!
— Egerde vizge aqtar qol salsa, anda daşы ыatыp alavыzы?
— Qojqula! Ajdaşыla aaryны! terezeden ыoşarşыla!
— ыoşotqula any!

Ana, ozy da qorqon oqşojt, usur ketti.
— ыарым saatыq тынстыршыз qajra vaştaldы.
— ыарым saatыq тынстыр...

Qivaladыq aaryны
Тынстыр алды vardыşы...
Bir ыyz erkek,
Bir ыyz qыз.
Baary ыatat,
Ynsyz тыnc.

Сыq, сыq etet saattar,
Aarylar korgon tyş ыoşar?
Tyşymde aary qarmadым...
Memirep,
Uqtar тыnc aldым...

7057

TAZALЫQ KOMISSIJASY

Kolja, Olja, Nastja, Galja
Valja, Vitja kelatat.
Eşik asыq, qaalaşanşja,
Kiryyge da uruqsat.

Lageribizdi tekşerişip,
Bildinervi tazasыn?
Kir, saş degen ыoş ekenin,
Kordyңorbu vaaryşыn?

Kirip yjdyn tazalşыrn,
Korgyle, saş ыoş beken,
Işengile dajым taqta,
ыuulup turat suu menen.

Kolja, Olja, Nastja kelip,
Vaaryna salam ajтыştы;
Quş ыazдыqtыn astыn asыp,
Tömönkyny tavыştы...

Baqa ыyret,
Eski ыyрөк,
ыana daşы,
Tört kepic,
Segiz şcotka
Tiş ыuuşuc,
Cirik vujum
Bardыq tuş...

Lageribizdi tekşerdiner
Taza ekenin bildinер.
Саң, kir degen ыplastыqtar
ыoş ekenin kordyңor.

Lageribizdi tekşerdiner,
Taza ekenin bildinер!
Саң, kir degen ыplastыqtar,
ыoş ekenin kordyңor!

2. 0195. Тоқойдоғи ыылдыр

Алматы қаласындағы Филармония
Алматы қаласындағы Филармония
Алматы қаласындағы Филармония

Baqanb, aıdar
Sıjaraıb
Tazartaıb
Çazdıqtardı,
Nımdıuluqtu çototolu,
Sazoıa ajlanıjan
Krovat ordu ..
Kerıctı mında
Qojboıun!
Tarsın bular

Öz ordun!
Şıjotkalar çaqşb
Saqtalsın!
Yıdyn ici
Tazarsın!

Мына емі текшердік біз,
Тазалығын лагердин.
Мына емі ішндік біз,
Çoıtuıuna саң, кирдин.

SAJAQATQA

Sajaqatqa,
Tuş, tuş çaqqa,
Surnaj ıny
Tartıldı.
Teñ adımdar
Tızıp tyz sar,
Tegiz qırqaar
Tartıldı.
Biz calıınsı
Biz turister
Çyzden aşbıq balavız.

Biz köre elek,
Köp çerlerge,
Surnajınsın—
Eercip biz da varavız.
Döbe aşır,
Toolor vasır,
Biz sajaqat qılavız,
Çaraj certy,
Yjrenövyz
Akitaştar tavavız.
Toodon köryp

Bulaqtardь
Terip çejviz
Qoçoqattь.
Asqa, çardan
Aq topuraq tavaььз,
Kіrpic çasap,
Bijik tamdar salavьз.

Sajaqatqa,
Tuş, tuş çaqqa,
Surnaj yny tartьldь.
Teñ adьmdap
Tizip tyz sap,
Tegiz qьrqaar
Tartьldь.

QARЬŞQR

- Manja, kel tetigi yjmөkkө cejin çarьşalь...
- Oj, emne uncuqrajsьь? kelseñ çarьşalь...
- Qojo turqulacь... Qolum tijvej çatsa...
- Emneden qoluñ tijvejт, çөн ele olturasьь ojo?
- Men ojlonup çatam.
- Emne tuuralu?
- Qarьşqьrlar çөnyndө.
- Qandaj qarьşqьrlar?
- Tişterin qьcьratьp çyruusy, çarajь qarьşqьrlar var emespi.
- Alar çөnyndө emneni ojlor çatasьь?
- Bir kьny oşolor vizdin lagerge kelet ojo dep ojlor çatam.
- Lagergevi? Qantip kelsin?
- Мьна vygyn tьny vizdin terezevizdin astьna kelet da tişin qьcьratat.
- Qarьşqьrlar çalañ ojana qalьñ toqojlardo volot.
- Мьна vul toqoj emne, qalьñ emes veken.
- Uşulda qalььь?
- Yc vaq... eki tyр... ... qaloşandarь çajьq...
- Emnesi volso daoşь uşul çerde qarьşqьrlar var, tьnycyndө kelişet..

- Aiz, alar senin tısyndıe ty tısyndıe kelip cyrgen oqsojt.
- Çoq qoquj, tısyndıe emes. Mem dılıdey ele berejın.
- Qana.
- Aız: Qarnıyızat? Tetigtı emne?
- Qoçoqatı.
- Alar qandajı...?
- Qarnıyızat qoçoqatıe dıgen uşul.
- Dımek: nıl çerde qarnıyızat qoçoqatıe nazı turajıy?
- Qana?
- Mısa: nılaz nıdıtıyızatıe kıljıy qarnıyızatıe kıljıy nıdıtıyızatıe qıljıyız. Alar tısyndıe çaldıyızatıe qoçoqatıe.

qattarına keliset, men kece özımdın közym menen kördım. Bir typ şıraalçandın arçaqında turup bırıe qoçoqatıe çep çatqandaj boldu ele, korse oşol qarışqır turajıy.

— Al vajaqı ekinci çaldızdaqı Volodja Streltsov bolup cyrwesın? Toqojdon qandajdyr bir çemişke tojur alıptır deşet, aız ıcı oqur çatat.

— Çoq, al emes... cın ele qarışqır bolıusu. Tışı menen saqır çatqan. Men aqırın oşol bir typ şıraalçandı çaqındap kelatsam „Monka, çemişke tıjegin“ dep maşa qatuu qıjıqır qaldı...

— Oşa dejm. Anın emnesine kılseyner? Qarışqır tuuralı ajtır çatsa kılgenıyner çaravajt, al uşur qalsa tarınat. Al, dale uşul çerde, mınanı qalın şıraalçında, tışterin qısratır olturqan cıqar.

— Körynöjt o?

— Siler qantıp körvöj turqanıqardı bilvejm! Maşa körynup, ele turat.

— Anda emne ucın, tışın qısratırajt?

— Qısratır çatırajıy.

- Uşulvajt oıo?
- Silerdin uqraj çatqanıqardı bilvejm, maşa uşulur çatat.
- Tıgine qarasan, al şıraalçındardın arasında ecteme çoq. Qana qarışqır?
- Bir azdan kijin kelet. Al zarı işi volur bir çaqqa (cıqır ketken oqşojt.

SEN PAROXOD EMESSIN

Tojur çaqş tamaqqa
Taza dene, taza çan!
Çaloız Vasja arıqtar
Əşynde çoq, qızıl qan!

— Oj qoşqula sorponu icpejmi!
— Çevejm, verve—çumurtqal
Buşa doktor tañ qalat,
Tañ qalat vardıq grıppa.

Vasja tamaq çeş albajt,
Çaqşlıqtuu uşu çoq,
Suuşa tyşet kyn voju
Kijmi tıbıq ezy çoq.

Suuşa tyşet uşuntip,
Tolqundu quşp eliret.
Uşundaj tentek volqonşon
Vasja qantip semiret!

Yjynə çənəjt tənşelip
Çaj icpejm dep ormojot.
Çata ketet byryşyp
Ojojonup suuğa cy qojot.

Kəz aldında vardьoğь —
Yjy da syzet Vasja oqşor
Ajtsağar volo Vasjağa:
„Emessia dep — paroxod!“

Q A C U U

- Vasja Streltsov, menin dosum volqum kelevi?
— Оова.
— Сыdamduu nemesiñbi?
— Сыdamduu elemin. Vozatьj uruqsat verbejt, çe volboso, men Leşkanь dajьm arqama salьp ketərup çyryuğə da сыdaar elem.
— Qojonojo oqşor, amal menen rojezdge oltura alasьqьvь?
— Аньн emnesi var. Aldьna asььp alam da kete verem.
— Qoqustan seni al çaqtan qarmar alsa qantmeksiñ?
— Men qojon volqondon kijin, аньн qolunan çulunup qacam da.
— Anda, ekəəvyz dos vololu.
— Kel
— Vasja, men sağa sьgmьdь ajtajьn: menin vul çerden qac-qьm keldi.
— Qajaqqa?
— Moskvağa.
— Moskvağa deci... Men andan da arь, Germanija menen Qьtaj çaqqa varьp, politsijalarğa qarşь kyreşet eken devedimvi...
— Çoq, menin elden murun Moskvada volqum kelet, andan kijin Jaronijasьna da etə saap ketəviz... Lagerdin ulam uqtatьşь, dem aldьrьşь, ulam tamaq icirişi meni çadattь men emi, qacajьn dedim. Qana Vaska ekəəvyz dos volvoduqru, viz qacalbь.
— Qacan qacavьz?
— Azьr ele.
— Çoq azьr varvajь. Sevevi vygynky tamaqta alcadan qylqan kisel veret. Oşonu icip volqondon kijin qacalbьq.

- Qajaqtaş bir kisel usyn, uşundaj coñ işti kyttyröwyzvy...
- Emese woluptur, azыр qacuuqda maqulmun.
- Qana emese, çygyr.
- Cөө elevi?
- Анань.
- Qoqustan qarmap alsacь?
- Qarтавај qalsьn. Мынави çol менен varsaq, stantsijaqa çaqьn...

— Zorka emi men atama emne dep ajtmaqьmьn?

— Аньн emnesi var: lagerde turmuştun vaarь saat менен ötkөrylöt eken, kyndyz volvoj uqtatat eken degin... Ex Vaska, emi men tuşky tamaqьmьdь kесinde icip, kecki tamaqьmьdь erтеn менен icip çyrvөsөmьvy...

— Bizdin qacqanьvьz saqьa ecteke emespi?

— Emne volmoq ele. Emne, saqьa ajanьctuu volup turavь?

— Çoq, maqьa ec bir ajanьctuu emes. Biroq erтеn valdar sajaqatqa varьp qajьrqa tuşyşmөk ele...

— Mejlі, alar qajьrta çygyşө, viz pojezde çyrvөvyz.

— Zorka, saqьa birdeme tamcьlaqьansьjьvь?

— Ecteke emes, azьraaq kьp sevelep turavь...

— Sevelevej qalsьn! Qaracь iil! Qaracь qijur keldi, sel çygyr ketti!

— Ecteke emes. Sen özyñ qьjьnьmьn devedin vele?

— Suuqьa cьdamqajьm çoq!

— Kel мына vul vaqьtn daldasьna turup, çaan vashьlaqьandь kьtyr turalь.

— Ii, maqьa vutaqtardan tamcьlar çatat!

— Qoj emi, pьşьldava!

— Özyñ emne titirep çatasьñ?

— Men tamaşa qьlьp çat-rajьmьnvь.

— Tamaşa emes ele, uşyr kettiñ... Azьr lagerde valdar stoldo olturup alyşьp kisel çep çatat, viz volsoq, suu

ətur, qalsıdarp turavız. Qaap men seni menen dos volvoj ele qojsomcu?

— Аньқ kisel ekensің, ҫаандан да qorqosuңбу. Stantsija ҫақьн, tigine simafor көгүпур турат... ҫыр ҫурқайьыз!

— Qaracь, menin vutum sьjəjalanьp ҫatqanьp.

— Sьjəjalaq dejt tura. Kөrcy menin sekirgenimdi. Xop!

— Мьна emese, murduңa sejin ьlaj volup aldьn. Qaracь vutu, vaьndь!

— Ecteke emes, ҫooluqum menen aacьnpьp alam.

— Oo senin tьrmaqtaј ҫooluqun aacьnqanqaja ҫetrej qalsьn, vьtkөn voјun vulqanьpьr.

— Ҫаап vaьnpьp qalvadььь, azьr qurqap qalat... Ҫыр vat, tetigi elektrickaqa¹ kirip alalь.. Eckim kele elekte varalь, ҫыр vat...

— Al ҫerden vizdi qarmap alьssacь?

— „Qarmap alsa, qacьp keteviz“ dep öзүн ajtradьn vele?

— Ҫоқ qoқuj, men voьotmoјunca ьlaj verem.

— Emese kir.

— Kire alvajm.

— Emne ycyn?

— Keregi ҫоқ.

— Qorqtuңbu?

— Ҫоқ, ҫөн ele, kirgim kelvej turat.

— Anda men seni dos qьlvajm... Vol emi vat, kandoktur көгүр qalat... Vol vacьm. Eckim ҫoqto vat kir.

— Мьнда ең ele ьнqajsьz eken, tar turvajьь.

— Aqьgn el kelatat... ynuңdy vas!

— İ aqьgn! Oj, emne qьnpьp ҫatasьn? Menin ystymө vireө bir oor qar qoјoңdoј voldu! Oj qoјo ver, vutuman tartьp ҫatqan kim?

— Oj vala, ььjaqqa kirip alqanьn emneң?

— Aqьataј, ҫаандан daldalanьp kire qaldьm ele.

— Tarvijasьz qalqan vala turvajьь...

— Ҫоқ aqьaj, men lagerden keldim.

— Anan qantip taqtanьn aldьna olturup qalqansьn?

— Moskvaqaja qacьp varatam.

¹ Elektricka elektr pojezd.

— Emne, lagerde ҫamanьь?

— Ҫоқ, vul ҫerden alvette lager ҫақьь.

— Balkim sen, al ҫerdin tamaqьna toјvoj ҫыrgөn sьjəarsьn?

— Bygyn vizde alcadan ҫasaqan kisel vermekci ele...

— Anan emne, көnylsyzьy?

— Ҫоқ, qajdan көnylsyz volsun, көnyldyy ele... Erteң valdar saјaqatqa sьjəььp qajьqta ҫыruьet.. Kecinde uruь oјunu volmoq...

— Anan emne ycyn qactьn?

— Uncuqrajt.

— Enesin saqьnpьp ketken oјo.

Kel emese, menin ҫanьma otur. Kicine valadan velet suravajt, seni özymdyn valam dep qoјoјun. Seni Moskvaqaja sejin, enene alьp varajьn.

— Oturuqum kelvejт, qoјo vergile tyьөm...

— Qьььq ekensің! Seni vireө qarmap ҫataьь? Seni eckim qarmaqan ҫоқ!

— Zorka, qaracь qoјo vervej ҫatььat! Meni vutumdan qarmap qoјo vervej qoјuьtu!

— Мьна daqьь bir vala ҫыret!

— Sen da lagerden qacьp keldiңvi?

- Оова. Qacqandьn ɵzy menmin!
 — Sen da enendi saqьnьp qaldьnьbь?
 — Ҷoq. Lagerdin turmuшunun vaarь saat menen qьlьnьp, anan daqь kьndьz uqtatьp uvara qьlьsat eken.
 — Aa. mьna uшun ycyn qacьp keliшken turvajьbь!
 — Zorka sen otura ver. Aldaqь ajal seni Ҷetkizip qojot. Men qajra lagerge ketem.
 — Raqmat, ɵzyη ele oturaqoj... Oj, anan uruш ojunu var ekenin maqja emne ycyn ajradaьn?
 — Emi sen uшuntip Moskvaqja varvas bolduηbь?
 — Ҷoq, andan kɵrɵ daqь bir kezde ele, turadan tuura Jaronijaqja Ҷɵnɵjm.
 — Qana valdar pojezden tyшkьlɵ, Ҷe volboso azьr Ҷɵnɵjt!
 — Mьna emi, senin azavьηan kiselden da quru qaldьq.

DOGOVOR

Qalьn шiver Ҷajqaldь
 Ҷaqьnda kelet сɵp savьq.
 Solqo, oqoj!
 Solqo, oqoj!
 Kolxozaqja qartar viz varьp.

Ҷajqaloqan egin, toqojluu Ҷer
 Keq talaanь aralar..
 Varatabьz oqtoj zuular,
 Qooz volur vardьq Ҷaq.

Keede kɵryp kɵk araldь,
 Ҷaшьl gьlder Ҷajnaqan..
 Qol bulqashьp varatabьz,
 Kɵk Ҷajьlma majdandan.

Biz varatqan talaada,
 Gьldɵrdьn atьr Ҷьtь var.
 Bizdi tozup kolxoздon,
 Kelatьsat kɵp valdar?

Çelekti kətər!
 Çelekti kətər!
 Соқулқула ғылдыр!
 Бір саат қалды
 Лагер қазат
 Ең керектуу доғовор.

- Silerdin baravanьnar qanakej?
  - Baravan lagerde qaldь.
  - Truva qana?
  - Truva daqь lagerde qalojan,
  - Emne usyn galstuksuz kelgensiner?
  - Oktjavrjattar galstuk taqьnyьsprajt, viz ғылдырды kəjnəktəry-
 byzge ilip alavьz.
  - Andaj volso, ғылдырьnar qanakej?
  - Sewewi viz kəjnəksyz keldik da, anan qajsь çerivizge ilip
 almaq elek
  - Trusikteriңerge ilip alsanar ojo...
  - Bolvojt andaj qьluu.
  - Emi qajaqqa řařьr varatasьnar?
  - Tetigi... řařьl tunukelyu yjgə varatavьz...
  - Kolhozduń vařqarماسьnavь?
  - Oova, kolhozduń təraqasь var boldu beken?
  - Al çerde соқулуř çyryp çatat, el kəp.
  - Мына viz, taq ořol соқулуřtuń əzyna varatavьz...
  - Bizdaqь siler menen varavьz. Maqulvu?
  - Qana valdar, dajardaqьla azьr kireviz.
  - Salamatsьnarь valdar? Syjlegyle!
  - Jasli çənynde syjleřkeny keldik.
  - Biz lagerdenviz... doғovor çənynde...
  - Qojo turqula! Biriңer syjleřəñer! Vozatьj ajtsьn.
  - Qana Tosja syjle!
  - Çoldoş kolhozcular! Ətken соқулуřta viz menen doғovor
 tyzyyge uvada bergensiner... Oşol doғovor dajar boldu...
- Uvada verdi ғылдырdar,
 Çasoořo qajьq jaslige,
 Kicinekej tьrmoctor
 Qajьq çasap veryyge.

Çығас җана тьҗтарды
Kolhozcular verişet.
Pecat vasyr, qol qojur
Dogovor tizip kelişet!
Səzge vek, kolhoz erlerin
Kətəryp kəkkə җetkiret.

- Kətərgylə! Kətərgylə təraҗаны! Butunan kətərgylə!
- Аҗығын valdar! Munuҗar emneҗer? Men oormun oҗo, anan
җerge kelip, qoqustan bir tijsem...
- Ecteke emes, viz qajra kətəryp alavьz!
- Kətərgylə! Kətərgylə!
- Kətəryyden murun, bir-eki sөz aytuuҗa mymkyndyk bergileci
Qojon menen qojonek
Lager vizden albьsьn.
Basma menen qaҗazoҗa,
Basqanvьz munun vardьҗьn.
Siler, qurttu җolotroj
Bizdin kolhoz vaҗьna,
Kapustаныn vardьҗьn —
Ғaqьlap siler vaqqьla...
Tuura. Pecat җol qojduq
Oktjabrjat kətər, qojvojluc!

- Qojoqula, valdar qojoqula! Qытырмды keltirvegile!
- Мына valdar, qolojo tyştynörvy!
- Дақы çoqoгу көтөргyle!
- Дақы, дақы. Çoqoгу!
- Boldu emi! Qытырм kelip varatat! Boldu emi, keregi çoq...
- Meni da çoqoгу ыгытыр qojoqor!
- Baldar, bygynkygө uşul ele çetişet. Dogovor orundaloşanda, мына oşondo biri birimizdi көтөрыşөvyz.
- Савықтан kijin kelgile. Dogovordu kim çaqşь atqarşanьn tekşereviz.

Савықтан egin çанынан
 Boolonşon egin aldьnan...
 Baratavьz tizilip,
 Oqton kylyk, viz ьldam.

Мына vyttuk çerty саар,
 Сөр савықь ajaqtar.
 Solşo, oşşo!
 Solşo, oşşo!
 Baratavьz viz qartar.

Altьndanşan adьrda
 Boo, boo volşon egin var.
 Caqьrşьp qol vilşar
 Baratavьz көр valdar.

Biz varatqan talaada,
 Çajqalşan keң çajьqtar...
 Bizdi tozur, kolhozdon
 Kelatьşat көр valdar.

Çelekti көтөр!
 Çelekti көтөр!
 Соқuloşula çьldьzdar,
 Bygyn vizde tekşerilet
 Çajьnda volşon dogovor.

- Çoldoştor! Kolhozcular menen oktjavrjattardьn соқuloşun асық деп çarьjalajm... Bygyn kelişimdin atqarьlşьn tekşereviz. Qana Tosja, syje!

— Çьldьzcalar maş boldu
 Suuşa qajьq ornottu,
 Arava, sana çasaşь.
 Kicinekej тыrmooctu...

Kolhozcular verişti
 Сьoşac menen мыqtarьn,
 Qojon menen qojonek
 Berdi munun vyт vaarьn...

Baqcalardь qurttardan —
 Birin qojvoj tazartьq.
 Dogovordun şarttarьn
 Iş çyzьne atqardьq.

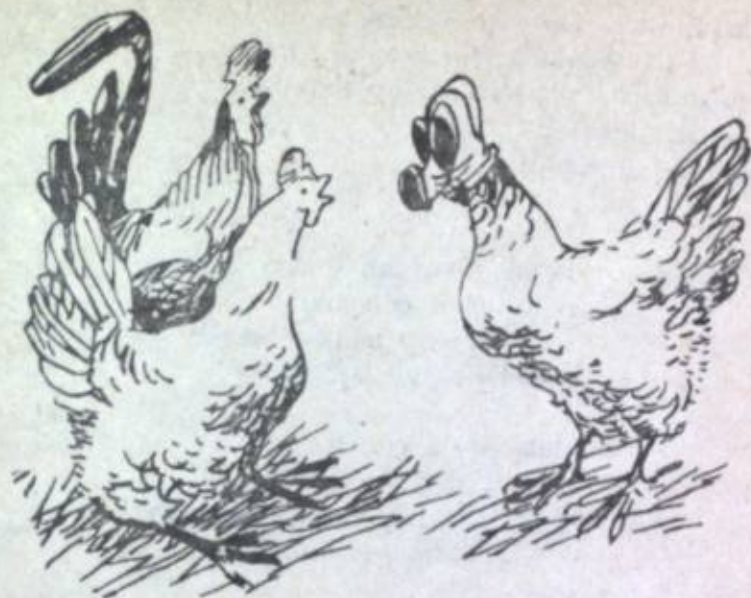
Pecat daқы vekerge
 Basьlşan çoq qaşazoşa,
 Kolhozcu menen lagerdi —
 Kөтөrelь asmanşa.

BALAPAN-TOROPOJ

Мъна оқшоş қороздор,
Он веş аппақ тооқтор,
Ичине төрт ала тооқ
Бир бирине оқшоёт.

- Baldar,  zyvyzdyn tooqtorojo arnap dupal gazeta s oyarav z.
- Vovka, avdan alek volup alojan tural...
- Tooq vaosyla turajan  erge dupal gazetasyn s oyarav z. Анын атын „Balapan“ dep qojovuz.
- Al gazetaoja emne  onynde  azav z?
- Tooqtor  onynde  aza vereviz. Tooqtor qajs  ubaqta tamaq  e et, qajs  ubaqta turu at, qacan  atb at — m na u uoa oq oqon raspisanijelerdi  azav z.
- Tooqtor  tup varat p: k r lycy qbt, qbt, qbt! vygyn bizde emne tamaq volor eken qbt, qbt, qbt! de et ojo...
- Tooqtor ycyn gazet s oyarav z degender qolunard  k t gyle... Emne ycyn eckiminer k t rv jsyn er?
- Sevevi, alar savatsy z. Gazet s oyaruudan murun, alard  oqutur aloj n...
- Alar o ondojo deci. Al emi  zyn er savattuusunarvv ?
- Biz savattuubuz.
- Emne ycyn tooqtor [ onynde gazetaoja maqala  azov nar kel ejt?
- Emne ycyn  alov z ele, tooqtor  onynde  azav z, al emi toropojlor  onynd cy?

- Le ka toropojlor ycyn tar n p qald !
- U ul qbl jan nar tuura emes da. Dupal gazetasyn aтын „Toropoj“ dep, toropojlor  onynde qana  az p tural  desem volvojsunar...
-  oq, men elden murun „Balapan“ degem...
- Keregi  oq, „Toropoj“ volsun!
- Emi uru up keter vekem!...
- Ec tala y  oq, gazetasyn aтын „Balapan-toropoj“ dep qana qojovuz!
- Maqulsunarvv ?
- Maqulbuz.
- Men  a ndan  umurtqa vas p  atqan tooqo Vovka suunu  ava qujoandov y  onynde  azam. Анын astyna: „suu volojon tooqtun syr ty“ dep  az p qojom.
- Men volsom Le ka toropojlordu al p, alard  vala soorot-qonur  r  rdaoan   onynde  az p verem!
- Leza, toropojlorundun avaly vygyn qandaj?
- Raqmat, ecteke emes. Silerge qulduq urup  yry et.
- Alar daov  vajoov daj ele kirvi?

— Çoq... Men alardın valittigin qojdurdum, emi alar tunuq
qaşqa suuqa tyşyset... Baldar aj, tororojlor çenynde bir qyzyq
tamaşany dubal gazetasyna çazyr verem...

— Qandaj tamaşa?

— Мынакеј уқсаңар!

Tazalyq vircun quruu kerek,
Tororojoro çaqşylar
Sonun qylyr vaşyuu kerek
Denelerin tazalar.

Qulaşyñdy çuu tororoj,
Vanna, duşqa tyşkyle,
Qıjruq, tujaq vaarın çuuşun,
Kir turvasın ystyñe.

Çol vervejviz silerge
Tazalyqtan „yrkyuge“
Erteñ menen erte oşonur
Arqañardy çuuşula...

Bir toropoj kezekci volup
Qarasın, qatar turqula.
Munun vaarъ tamaşa,
Bir işti esten cъojarva:
Kişi voloşun, eŗdek voloşun
Denenđi dajım tazala.

— Ertenden vaştap lagerde „Balapan-toropoj“ degen çaqı
dubal gazeta cъoşa vaştajt. Maqala vergile!

MEN BALDARDAN SURADYM...

„Bul çöçactyn atь emne?“ der,
Men baldardan suradym.
Çoop verişti bul „Qajň“ der,
Men işenbej turamyn...

— Atь emne — der — bul çöçactyn,
Men çözdardan suradym,
„Bul qaraçaj“ deşti çözdar
Men işenbej turamyn...

Biz, waşynda çañlyr
Arca dedik, qajňdy
Çalwaçayň wajqasaq
Başqaca bolup ajryldy.

Bygyn көrdük arcaňyn
Wajqap turduq çaqşylar
Munun tyry qajňdan
Bolot tura waşqaraaq.

Өзыбыздын depterге
Syrötyn tartыр qoоздор,

Surap qalsa tyrlöryn;
Bereviz ajтыр toлуq çoop.

Bolsun mejli miң tyrduy
Tal. qajň, waarın көрсөттүм,
Qarap turup çañlywaj,
Çoop werem men özym.

BAÐBOLJ BAARJNA

Keliřtil Keliřtil
Ata-eneler keliřtil
Çaŋaqa, konfet, ar tyrdy
Ala keldi çemiřti.

Baldar, qyzdar qubanr
Sekiret qol sarqylar
Savadandan, qoldoŋu —
Almanyn çyb çyttanat.

Tanja degen qyzym usyn,
Prjanikter albr keldim.
Maj toqoŋtu ɵzyne al,
ɵzyň saqtap çej bergin.

Petja uuluma albr keldim,
Çideni orop qaçazoŋa.
ɵzyň saqtap çej bergin,
Balam Petja sadaŋa!

Ar bir bala ɵz enesin,
Birden albr çyruřet,

Burc-burctaraja çaşnıñşır,
Асыр, көгүр кылуşет.

Vitja çyret qıdınşır
Çemişke közy qızışır,
— Çañqarşından biröñy—
Qojsoñ volo ırqınşır.

Kelişin kytpej
Atañдын,
Navattan da
Qur qaldын.

Añarса valdar ordunan,
Baarь tura qalıştь.
„Biz çejviz, Vitja qur qalğan
Deşir qarar alıştь.

Ej, çoldoş—
Ata, eneler
Bizdin—
Mındaj erke kel,

Ortoqo
Baarın төгөвүз,
Balдароја,
Tegiz vөлөвүз!

Burc-burcqa
Nege vөлүndyk?
Kel ortоqо
Tөгөлүk...

Bolgyle vaagyn
Vaagyna!
Çaçaqatpa vaagyn:
Aloyla...

Вагъь valdar vaagynça
Qojulojan çemiş aldyça
„Ваагъь voldu vaagynça“
Qana emese aloyla!“...

KOSTORDO

Soñ çajyqta valbydap
Qaraqynda ot çanat
Angeme qylyp kerp valdar,
Ot çekter olturat.

Ojno sen ot, ojnoj bergin
Çalyňň kökkö çyqsyn—senin!
Qyzyq çomoq viz uşabyz
Baatrylyşyn qyzy erdin...

Lagerden bizdin baatrylar,
Qonoqço kelip qalyşar,
Өçpөsyn çana өçpөsyn
Kostorojo çyşac salynar!

Bolup өtkөн soçuştar...
Bizge oq atqan duşmandar,
Çөnynde ajтыр berişet—
Bizdin çyzy baatrylar.

Bizdin temir qoroşondor,
Syjykty bizdin qonoqtor...
Qana çyşac salyla
Kөkkө çansyn bul ottor!

Uruşqa qantip kirgendi,
Gazdy qandaj kijgendi...
Bizge yjrotyp berişet,
Өzdөry көргөн, bilgendi.

Соң җайықта вабылдар
 Qарапыйда от җанат,
 Аңгеме qurup otrjad
 Ot җеектер olturat.

- Biz daşь qoşoо işine dajardanьp җatabьz...
- Bizde tazalyq dostor tovu var...
- Birinci җardamь qandajca ыererin ajtьp ыerelivi?
- Raqmat valdar. Menin salamattьoьm җaqşь.
- Ecteke emes. Bir samatta ele esinizden adaşьp qalyьz.
- Basьp, basьp varatьp ele җьoьlyьp ketiniz!
- Sizdi viz kьtьrup alavьz...

Raqmat! Andaj volojum kelvej turat!

— Bolojuьuz kelvegenine volvojьuz da. Eldin vaarь teң volojusu kelişpejt. Biroq oşentuьuzgь tuura kelet.

- Silerdin җaqşь ыilerinizge, men җьn ele işenem.
- Ҙoq, җoq oşolordun qandaj iştegenderin kьruьuz kerek!
- Biz „xor“ degende, kьzunuzdy җaar җerge җьoьlyьp qalyьz...
- Mejli emi, oşentьesek volvodu.
- Dajar volujuz. Baştadyq xor!

— Ҙьoьlyьdь!

— Sanitarlar! kelgile җardamoja! Qьzyl askerge җardamoja!

— Sambaldь alyьp kelgile! Butunan kьtьrgyle!

— Baldar, sambalyьar kicinekej eken, meni kьtьrө alvaj sьnyьp ketip җьrvөsyn...

— Unсьqraьz! Esinizden adaşьp, anan syjлөгөnuьuz җaravajt tal!

— Kecirgile! Men unutup qalojan turvajmьnyь!

— Sambaloja salojьla!

— Batraj qalyьp, butu salaьdap qalyьtyь!

— Andaj volso sambalsьz alyьp varalyь! Seroza sen җeңil butunin ыirөөny kьtөp, eki Marusa екinci butunan kьtөrgyle, men vaşьnan qarvajьn.

— Baldar, vaşьmdь yzmөk volduьar ojo.

— Munuьuz җaravajt! Daşь syjлөp җatasьz! Unсьqrooьuz kerek!

— Ҙarajt, unсьqrajьn!

— Arij qьzdar, oorduojun qarasaьar!

— Ҙalaь ötygy, ыir qancalyq oor eken!

- Мънави çerge qojoqula!
- Мъна... ii... Emi öz esine keltirgile... Aj eki Marusa eki tizesinen ijgile, Seroza qoldorun vykto. Мъна... uşundaj... emi qajra tyzdögylø. Uşunte bergile... bir, eki.
- Kelgile, vaarъвъз kirişip tezireek vytyrøly!
- Bir, eki! Bir, eki!
- Qana dem alqandaj bolduñbu?
- Çoq valdar, esim oor qaldъ. Menin sol vutumdu ajavaj toloqor qojduñar... Emi bras ele esimen adaşmaq boldum...
- Vaarъ bir, anda dele ajьqьrъr qojovuz.
- Qojoqula valdar, keregi çoq emi...
- Qьзыl asker volup turup, сьdamъñъз çoq eken!
- Vaarъñar birøony ele ezir olturşañar, ec kimdin сьdamъ çetpes...
- Siz ectekeni uqraşandaj voluñuz, көзүñyzdy çumuñuz!
- Menin birdeme ajtuuqja aqьm varъ degi?
- Çoq aqьñъз çoq, esiñizge kele eleksiz.
- Siler tuura iştevej çatsañar qantem?
- Qandajca?
- Men çøn ele esimen adaşpadъmъ, al emi siler suuqja cymup ketkensip menin butu qolumdu toloqojsuñar!
- Ras ele, vuqja iskusstvalьq dem alьştъ verip emne qylmaq-сьвъз?
- Qoquj qьzdar, cataşьp ketken turvajъвъзъ. Çaqasьn voşotuu kerek emes vele. Naşatъr spiritin bergileci.
- Мъна мъна mende, azь çьttatam. .
- Alьp kelgile, bul vuqja çaqşь çardam veret.
- Арxил! Ох! Арxил!..
- Emne voldu?
- Ох! Арxил! Ох... Qojoqulacъ! Bul emne qьlojanьñar? Murun-qa da naşatъr qijasъñarъ? Siler mintip olturşañar, soo kişini eltyrup alasъñar.
- Biz sizdi qьjnaşъвъз kelvej ele, esiñizge keltiryuge tьrьştъq!
- Qacan çaqşьlar yjronup alqanda, anan meni esime keltir-señer volot. Azь uşular ele çetişet, raqmat.

Ot çalьndap kyjyp çatat,
Çalьn көkke çajьlat.

Kyjgön ottu tegerektep
Balдар vijlep çatışat.

Qarmaşqyla qolmo, qol
Kenen bolsun ortoqor.
Bizdin talap şamaldaj
Ajlanavъz çьrojal, çaj.

Biz menen birge qoşulup
brdasъn arca, qaraqaj...
Bijlegenge vuttarъ ep,
Deneleri avdan vek!
Bizdin qъzyl askerler —
Bijleştî çerdi tepkilepl!

Qarmaşqyla qolmo, qol
Kenen bolsun ortoqor.

Bizdin talap şamaldaj,
Ajlanavъz çьrojal, çaj,

Biz menen birge qoşulup
brdasъn qajъn, qaraqaj...
Balдар, qъzdar tegiz voj,
Sekirişip qojondoј,
Çygyrup çeldej zъmъrajt
Bularдъ tozoqon çep volvoj.

Qarmaşqyla qolmo, qol
Kenen bolsun ortoqor.
Bizdin talap şamaldaj,
Ajlanavъz çьrojal, çaj,
Biz menen birge qoşulup
brdasъn qajъn, qaraqaj...

MAZMUNU

Lagerge	5
Zarjadka	6
Millon	8
Çarım saattıq tıncıtıq	12
Tazalıq komissiyası	17
Sajaqatqa	19
Qarışqır	21
Sen paroxod emessın	25
Qacuu	27
Dogovor	33
Balapan - Toropoj	38
Men baldardan suradım	42
Bardıqıñ vaarına	44
Kostordo	47

Terıyge 31/1 1939 ç berildi. Basuuqa 17/V 39-ç. qol qojuldu. Qısqazdın formatı 72×105. Bardıqıñ 3¹/₄ vasma tabaq. Qırqızglavlıt № B—110. Qırqızmatbas № 269. Narjad № 0195. Tirazı 10140.

Qazan, Mislavskij 9. Tatpoligraf 1939-ç.

Ваазь 2 с. 50 т.
Миравась 60 т.

ПРОБЕЖЕНО

СВЯТАГО ДУХА